

УДК 341.231.14

Розгон Ольга Володимирівна

*Доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
кандидат юридичних наук, доцент*

ВПЛИВ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ НА ВИЗНАЧЕННЯ МАЙНА ТА СКЛАДУ МАЙНА

Rozgon O. V.

The impact of decisions of the European Court of Human Rights on the definition of estate and the composition of estate

Abstract. The article deals with the understanding of «ownership» («estate»). Conclusions regarding the Court understanding of «property» and «estate» within the meaning of Article 1 of Protocol are substantiated. The article has observed the concept of estate ECHR that includes not only physical material objects, but also other rights, interests and benefits, according to which a person may have material interest. Having analyzed the European Court in the context of the European Convention, we can conclude that the «property» («estate») is an autonomous phenomenon that is not associated with his understanding of national and interpreted independently from national understanding.

Key words: *estate, rights, material interest, European Court, person, property.*

На сьогодні існують різні підходи щодо визначення понять «власність» і «майно». Різні підходи до розуміння цих термінів у національних та міжнародних актах призводить до різного тлумачення у тому числі органом суду, який відіграє велику роль для заявника у випадку порушених прав.

Актуальність теми дослідження підтверджується тим, що проблематичні ролі з'ясування і тлумачення цих термінів, які застосовують у своїй діяльності органи влади, присвячені численні загальнотеоретичні дослідження. Проте й нині це питання перебуває у центрі уваги вчених і практиків, особливо коли йдеться про спеціальні галузеві дослідження. У науці як цивільного права, так і теорії держави і права, а також практиці ця проблема ускладнена неоднозначним розумінням зазначених питань.

Зважаючи на комплексний характер дослідження, теоретичною базою стали наукові праці таких вчених, як І. М. Арцибасова, Ю. М. Антонян, І. П. Біліцен-

ко, Ю. Ю. Берестневої, І. В. Бобровського, Н. Т. Блатової, Н. Г. Горобець, В. А. Лапач, А. Н. Лисенко, Р. Саватьє та ін. Окремі аспекти норм, які регулюють організаційно-правові аспекти діяльності ЄСПЛ, були предметом дослідження у науці міжнародного права та вивчалися, зокрема, К. А. Арістовою, В. Г. Буткевичем, М. Буроменським, О. Гончаренко, Ю. Зайцевою, Ж. П. Костою, М. І. Козюброю, Ф. Лічем, Г. Є. Лук'янцевим, О. О. Мережко, Г. Петцольдом, А. Д. Тимченко, В. А. Тумановим, П. М. Рабіновичем, В. В. Мішиним, С. В. Шевчуком та ін.

Мета статті полягає у здійсненні теоретичного дослідження єдиного підходу для розуміння цих понять і визначенні складу майна.

Для регулювання будь-якого явища основне значення відіграють національні та міжнародні акти.

Практично до складу майна входять різні за природою явища: предмети матеріального світу (речі), різноманітні

види енергії, майнові права тощо. Взяті разом, вони не становлять якоїсь єдиної фізичної субстанції; в сукупності ці елементи утворюють виключно юридичну категорію — «майно». Метою їх об'єднання в цілісне явище (майно), за постичним висловом відомого французького цивіліста Р. Саватьє, є «спільна юридична доля» [1, с. 149–150] — належність одному суб'єкту правовідносин. Цю ознаку підкреслюють як визначальну й сучасні вчені. А. Н. Лисенко пояснює цивільно-правове поняття майна як сукупну цілісність майнових благ, які належать визначеній особі та мають визначену єдність [2, с. 12].

Майно як сукупність благ об'єднує певні субстанції. На думку В. А. Лапача, це можуть бути будь-які об'єктивовані, що існують незалежно від людської свідомості, продукти природи і продукти діяльності (в тому числі інтелектуальної), які мають вартісну оцінку і стають товаром, а також такі, що виникають із приводу них, майнові права та обов'язки [3, с. 271].

Отже, до складу майна включаються матеріалізовані та/або «безтілесні» блага, які мають вартісний характер і належать особі на визначених правових підставах. Кожен складовий елемент майна має грошову оцінку, може бути об'єктом цивільного обороту. Проте як цілісне благо майно здатне бути об'єктом цивільного обороту в рідкісних випадках, передбачених законом.

Тобто, до майна може входити тільки такий об'єкт, який може становити або актив, або пасив у складі майна, якщо останнє розглядати в найширшому його значенні.

Якщо розглядати майно в максимально широкому діапазоні його змісту, то можливо було б виділяти не лише його «позитивні складові», але й майнові обов'язки (борги). Однак якщо підходити до цього питання з позиції розуміння об'єктів цивільних прав, то борги досить складно віднести до позитивної

цінності, адже борг обтяжує боржника і в цьому сенсі аж ніяк не є для нього «благом». Тим не менше, борги і право вимоги являють собою дві сторони одного правового явища, тому деякі правники пропонують категорію «благо» з певною часткою умовності застосовувати в якості родової ознаки, яка об'єднує всі об'єкти, що входять до складу майна, зокрема борги [2, с. 19].

Тому в сенсі сукупності всіх майнових прав та обов'язків термін «майно» може використовуватися виключно у значенні майнового статусу особи.

Практично майно особи включає:

- 1) речі, майно, які належать їй на праві власності і знаходяться в її володінні;
- 2) речі, майно, які належать на праві власності цій особі, але знаходяться у володінні інших осіб (право вимоги, інші майнові права);
- 3) інші види майнових благ. Обов'язки ж цієї особи — це речі, майно, які знаходяться у володінні цього суб'єкта, але належать іншим особам; практично обов'язок однієї особи протистоїть праву на цей борг (праву вимоги) іншої особи та є складовою майна останньої. Обов'язок особи являє собою борг, тобто те, що особа зобов'язана здійснити на користь іншого суб'єкта. Він завжди полягає у вчиненні певної дії на користь іншого учасника цивільних правовідносин: передати майно, сплатити гроші, виконати роботу, надати послугу. Якщо такий обов'язок юридично існує, то відповідні об'єкти (речі, кошти) на момент окреслення обсягу майна цієї особи належать їй кредитору. До складу майна цієї особи вони не входять, оскільки набувають форми права вимоги та є складовою майна іншої особи. Інакше кажучи, це майно, яке перебуває у володінні цього суб'єкта, але не входить до маси його майна, оскільки належить іншій особі (є об'єктом її прав).

Враховуючи ці обставини, можна дійти висновку, що термін «майно» у своєму загальному значенні включає

виключно «позитивні» явища та включає: речі (в тому числі гроші, цінні папери), майнові права, інше майно. Тому вказівка на «обов'язки» у складі майна у ст. 190 ЦК України має бути вилучена з тексту цієї норми. Роботи і послуги, незалежно від того, що вони є об'єктами цивільних правовідносин, мають споживчу вартість, адекватну грошову оцінку, але не є складовою майна. Складовими елементами майна як об'єкта цивільних правовідносин є виключно такі блага, які мають вартісну оцінку, є конкретними, наявними в особі, або щодо яких існує безпосередня можливість (перспектива) їх отримання [4].

За ч. 1 ст. 190 ЦК України майном як особливим об'єктом вважаються: окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. У ст. 139 ГК України зазначається, що майном є сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів. Розбіжності у визначенні майна між ЦК України та ГК України полягають у тому, що в ГК використано більш широкий за значенням, порівняно з «майном», термін «цінності» [5, с. 10].

Також ЦК України відносить до майна підприємство як єдиний майновий комплекс (ст. 191). Водночас відповідно до ч. 1 ст. 62 ГК України підприємство є самостійним суб'єктом господарювання.

На думку А. М. Мірошніченка, цілком невиправданим і неприпустимим є вміщення аналогічних норм у різних галузях законодавства — прямим і неминучим наслідком цього є колізії. Шкідливою є практика відтворення у спеціальних актах по відношенню до якоїсь більш вузької ситуації загальних положень [6, с. 81].

На міжнародному рівні право на власність передбачається у ст. 17 Загальної декларації прав людини, ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція), ст. 26 Конвенції СНД про права та основні свободи людини.

У ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції зазначено: «Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше, як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права. Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів» [7].

Щоб скористатися захистом статті 1 Першого протоколу, особа повинна мати хоч якесь право, передбачене національним законодавством, яке може вважатися правом власності з точки зору Конвенції [8, с. 606]. Тобто не існує самих правовідносин власності за фактом доти, поки особа не може заявити про своє право власності.

У контексті статті 1 Першого протоколу Конвенції Судом розглядалися справи щодо порушення права власності, де об'єктами були:

1) усе «власне» майно особи, що може входити до складу спадщини та яке можна заповісти («Марк проти Бельгії» (Marckx v. Belgium), рішення від 27 квітня 1979 р., п. 64), тобто наявне майно («existing possessions»);

2) нерухомість, зокрема, маєтки («Колішній Король Греції та інші проти Греції» (The Former King Of Greece and Others v. Greece), заява № 25701/94, рішення від 23 листопада 2000 р.), земельна ділянка та будинок, будинки («Спорронг і Л'оннрот проти Швеції»

(Sporrong and Lonnroth v. Sweden), рішення від 23 вересня 1982 р., заяви №№ 7151/75; 7152/75, серія А, № 52) та інша нерухомість;

3) прибутки, що виплачують із власності, зокрема орендна плата (рента), передбачена договором, добровільно укладеним відповідно до законодавства («Меллахер та інші проти Австрії» (Mellacher and Others v. Austria), заяви №№ 10522/83; 11011/84; 11070/84, рішення від 19 грудня 1989 р.);

4) рухоме майно, наприклад, картина (зокрема, «Портрет молодого селянина» Ван Гога був предметом розгляду у справі «Беслер проти Італії» (Beyeler v. Italy) [GC] від 5 січня 2000 р., заява № 33202/96), або речі особи, що знаходяться в її помешканні («Новоселецький проти України» (Novoseletskiy v. Ukraine), заява № 47148/99, рішення від 22 лютого 2005 р.);

5) банківські внески («Гайдук та інші проти України» (Gayduk and Others v. Ukraine) (Остаточна ухвала щодо прийнятності заяв № 45526/99, поданих Іваном Юрійовичем Гайдуком та іншими проти України від 2 липня 2002 р.);

6) частка у пенсійному фонді («Мюллер проти Австрії», ухвала щодо прийнятності Заяви № 6849/72, поданої Christian Muller v. Austria від 16 грудня 1974 р.);

7) копшти/присуджені суми, належні до виплати заявникам на підставі остаточного та обов'язкового до виконання арбітражного рішення («Грецькі нафтопереробні заводи «Стран» і Стратіс Андрєадіс проти Греції» (Stran Greek Refineries and Stratis Andreadis v. Greece), заява № 13427/87, рішення від 21 листопада 1994 р.);

8) копшти, належні заявникам на підставі судових рішень, які є остаточними і підлягають виконанню («Бурдов проти Росії» (Burdov v. Russia), заява № 59498/00, рішення від 7 травня 2002 р., п. 40);

9) «активи», які можуть виникнути, зокрема на підставі позову про відшкоду-

вання шкоди, який виникає з її заподіянням («Прессос Компанія Нав'єра С. А. та інші проти Бельгії» (Pressos Compania Naviera S. A. and Others v. Belgium) (1), заява № 17849/91, рішення від 28 жовтня 1995 р.);

10) «правомірні очікування» / «законні сподівання» вчиняти певні дії відповідно до виданого державними органами дозволу (наприклад, правомірні сподівання бути здатним здійснювати запланований розвиток території, з огляду на чинний на той час дозвіл на промислове освоєння землі (Справа «Пайн Велі Девелопмент Лтд. та інші проти Ірландії» (Pine Valley Developments Ltd and Others v. Ireland), заява № 12742/87, рішення від 23 жовтня 1991 р.);

11) майнові права, наприклад, набуте на підставі заповіту право на одержання орендної плати (ренти) за користування земельною ділянкою (ухвала щодо прийнятності заяви № 10741/84 S. v. the United Kingdom від 13 грудня 1984 р.);

12) приватновласницькі інтереси, визнані відповідно до національного права (Справа «Беслер проти Італії» (Beyeler v. Italy), рішення [GC] від 5 січня 2000 р., заява № 33202/96);

13) акції компанії (ухвала щодо прийнятності Заяв №№ 8588/79 та 8589/79 Lars Bramelid and Anne-Marie Malmstrom v. Sweden від 12 жовтня 1982 р.; «Совтрансавто-Холдинг» проти України» (Sovtransavto Holding v. Ukraine), заява № 48553/99, рішення від 25 липня 2002 р.);

14) патенти;

15) «гудвіл» (goodwill) — накопичені нематеріальні активи підприємства, що включають її найменування, репутацію, ділові зв'язки (в тому числі клієнтуру), товарні знаки та ін. ; власність «фірми» («Ван Марле та інші проти Нідерландів» (Van Marle and Others), заяви №№ 8543/79, 8674/79, 8675/79 та 8685/79, рішення від 3 червня 1986 р.);

16) інше «майно», що «становить економічну цінність», зокрема необхідні

для здійснення підприємницької діяльності дозволу чи ліцензії (справа «Тре Тракторер Актіболаг» проти Швеції» (Tre Traktor Aktiebolag v. Sweden), рішення від 7 липня 1989 р., серія А, № 159) [9].

Також, аналізуючи практику застосування ст. 1 Першого протоколу до майна, крім рухомих і нерухомих речей, належать: господарські інтереси, пов'язані з управлінням бізнесом, а також управлінням клієнтурою (ділова репутація, нематеріальні активи тощо), клієнти компанії (завдяки власній праці була створена клієнтська база компанії, яка є активом, відповідно є «майном» у сенсі ст. 1) [10]; законні розрахунки щодо настання певних обставин [11]; право на пенсію (якщо протягом якогось періоду робилися внески до пенсійного фонду або інші соціальні внески) [12]; рішення арбітражного органу в зв'язку зі спором [13].

При з'ясуванні змісту поняття «майно» недостатньо керуватися національним законодавством держав — учасниць Конвенції. Щоб вирішити питання щодо застосування статті 1 Першого протоколу до Конвенції до конкретної справи, Суд повинен з'ясувати, чи надають обставини справи в цілому заявнику право на самостійний інтерес, який захищається цією статтею [14].

Метою статті 1 Протоколу № 1 є запобігання свавільного захоплення власності, конфіскації, експропріації, вимагання та інших порушень принципу безперешкодного користування своїм майном, до якого багато урядів часто вже вдавалися або схильні вдаватися на практиці [15].

Рожкова М. А. з цього приводу зазначає, що вказівка на «власність», яка міститься сьогодні в офіційному перекладі ст. 1 Протоколу № 1 російською мовою (у назві самої статті та її тексті), являє собою не що інше, як неточність, допущену при перекладі російською мовою термінів «property» та «possession». Термін «власність» при перекладі російською мовою використаний екви-

валентно поняттю «майно». Резюмуючи зазначене, автор стверджує, що офіційний переклад на російською мовою ст. 1 Протоколу № 1 потребує внесення змін у частині заміни використуваного у назві та тексті ст. 1 Протоколу № 1 терміну «власність» на термін «майно». Така необхідність обумовлена тим, що в силу допущеної помилки офіційний переклад тексту Конвенції не відображає дійсного змісту, закладеного в цій статті, перешкоджаючи її правильному розумінню та застосуванню, ускладнюючи реалізацію гарантованого права кожного безперешкодно користуватися своїм майном. На її думку, під поняття право на майно підпадають не тільки речі (у класичному їх розумінні), які можуть належати приватним особам на праві власності.

Під майном ЄСПЛ розуміє й інше майно, майнові права та інтереси, а також інші об'єкти-активи, які мають певну економічну цінність (наприклад, створення власної клієнтури, ліцензії на здійснення певного виду економічної діяльності та ін.) [16].

Водночас Суд може визнати за доцільне застосувати національне законодавство. Таким чином, концепція «майна» відповідно до практики ЄСПЛ передбачає обізнаність — насамперед, на національному рівні — з позицією Суду щодо тих чи інших питань. Особливо зазначена проблема є актуальною, коли підхід Суду є більш широким, аніж у національного законодавця.

Наприклад, визнання майном «правомірних очікувань» не вписується у традиційну канву об'єктів цивільних прав за чинним ЦК України, як і визнання економічних інтересів за ліцензією на право здійснення певного виду діяльності. Тобто документи дозвільного характеру можуть водночас визнаватися «активами» та охоплюватися поняттям «майна». Такі ситуації вимагатимуть від органів правосуддя, враховуючи вимоги Закону України «Про виконання рі-

шень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV, вирішення справ з урахуванням не лише національного законодавства, але й Конвенції та практики ЄСПЛ [9].

Отже, поняття майно у практиці ЄСПЛ має автономне значення. Це підтверджується й у справі «Беслер проти Італії» від 05 січня 2000 р. Суд зазначив, що поняття «майно» у ст. 1 Протоколу № 1 має автономне значення, яке не обмежується власністю на фізичні речі. Воно є незалежним від формальної класифікації в національному праві: деякі інші права та інтереси, що складають активи, можуть розглядатися як «майно» в цілях цього положення [17]. Тобто не тільки фізичні речі або об'єкти права власності.

В рішенні від 10 березня 2011 р. у справі «Сук проти України», заява № 10972/05, ЄСПЛ з'ясував, чи є «майном» матеріальна допомога в розмірі місячного грошового забезпечення, виплата якої гарантувалася Указом Президента України від 4 жовтня 1996 р. № 926/96 «Про умови грошового забезпечення осіб рядового і начальницького складу та оплати праці працівників органів внутрішніх справ», однак Законом України «Про державний бюджет України на 2000 рік» не були передбачені витрати на відповідні виплати.

Відповідно до прецедентної практики Суду поняття «майно» включає в себе як «фактичне майно», так і майнові цінності, в тому числі боргові вимоги. Питання про майно виникає тільки тоді, коли особа може претендувати на відповідну власність, тобто мати на неї право. Саме по собі право на майно може розглядатися за змістом ст. 1 Першого протоколу, якщо таке право буде конкретним, належним чином визначеним у заявах, які подаються до ЄСПЛ. Разом із тим положення ст. 1 Першого протоколу не гарантують жодного права на те, щоб стати власником того чи іншого майна.

Права у сфері користування власністю не можуть бути абсолютними, тому можуть бути обмежені державою. Так, право на індексування заощаджень громадян не гарантується як таке ст. 1 Першого протоколу до Конвенції.

У рішеннях «Рудзинська проти Польщі», «Трайковський проти колишньої Югославської Республіки Македонії», «Гайдук та інші проти України» [17] ЄСПЛ наголосив, що зазначена стаття не встановлює для держав загального обов'язку щодо проведення систематичного індексування заощаджень для виправлення згубних наслідків інфляції та збереження купівельної спроможності вкладених коштів, і заявники не є жертвами порушення державою щодо них ст. 1 Першого протоколу до Конвенції, оскільки вони не претендували на свою реальну власність (тобто кошти, які були фактично покладені заявниками до банку, незалежно від їхньої теперішньої реальної вартості), а претендували на отримання благ (компенсаційні виплати), на які вони не мали права на той момент, оскільки це не було передбачено законодавством про компенсацію. Отже, виплати з компенсаційних рахунків не потрапляють під дію ст. 1 Першого протоколу до Конвенції [18].

Тобто до поняття «майно» відповідно до практики ЄСПЛ може включатися як саме майно, так і право на майно. Але право на майно може розглядатися в якості майна лише у тих випадках, коли воно є абсолютно конкретним і певним чином закріпленим у національному законодавстві або відповідній судовій та адміністративній практиці.

До поняття майна ЄСПЛ включає не лише фізичні матеріальні об'єкти, а й інші права, інтереси та блага, відповідно до яких особа може мати певний матеріальний інтерес.

Наприклад, у справі «Ятрідіс проти Греції» [19] Європейський суд зазначив, що концесія власності у ст. 1 Протоколу № 1 має автономний зміст, який

не обмежується правом власності на фізичні речі. Деякі інші права та користі, що утворюють майно, також можуть бути правом власності.

Таким чином, поняття «майно» в розумінні статті 1 Першого протоколу Конвенції має автономне значення. Це, насамперед, означає, що національне законодавство держав — учасниць Конвенції не може вважатися остаточним при з'ясуванні його змісту.

«Автономність поняття майна є вимушеним заходом з боку Європейського суду, оскільки, з одного боку, покликаний сприяти забезпеченню та гарантуванню права на мирне володіння особою своїм майном, з іншого — пов'язане із застосуванням більш широкого поняття, з урахуванням того, що до Ради Європи входить велика кількість держав, які мають своє національне законодавство. А метою Європейської конвенції є встановлення мінімальних стандартів, які б відповідали законодавству будь-якої демократичної країни, що входить до Ради Європи» [20].

Тобто, аналізуючи практику Європейського суду в контексті Європейської конвенції, можна дійти висновку, що «власність» («майно») — це автономне явище, яке не пов'язане з національним його розумінням і тлумачиться незалежно від останнього.

Вивчення ст. 1 Протоколу № 1 в офіційному перекладі українською мовою

дозволяє констатувати аналогічну проблему, оскільки як у самій назві, так і в тексті зазначеної статті також використовуються терміни «власність» і «майно».

Деякий інший підхід до розуміння визначених термінів демонструє Д. Гом'єн, яка зауважує, що ст. 1 Протоколу № 1 гарантує право на вільне володіння своїм майном, яке називається правом на власність [21]. Тобто автор ототожнює два вищезазначених терміни.

У справі «Іатрідіс проти Греції»ЄСПЛ, як і поняття «цивільних прав та обов'язків», концепція «майна» в розумінні статті 1 Першого протоколу до Конвенції має автономне значення, тобто не обмежується власністю на матеріальні речі та не залежить від формальної класифікації у внутрішньому праві: певні інші права та інтереси, що становлять активи, також можуть вважатися «правом власності», а відтак і «майном» [22].

Наприкінці відмітимо, що по-перше, незважаючи на визнання і закріплення права власності на міжнародному та національному рівнях і широке розуміння «права власності» («майна»), Суд значно розширив розуміння «власності» та «майна» у значенні статті 1 Першого протоколу; по-друге, автономність поняття майна з позиції ЄСПЛ пов'язане із застосуванням більш широкого поняття, з урахуванням того, що до Ради Європи входить велика кількість держав, які мають своє національне законодавство.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Саватьє Р. Теория обязательств. Юридический и экономический очерк: перевод с французского / Р. Саватьє. — М. : Прогресс, 1972. — 440 с.
2. Лысенко А. Н. Имущество в гражданском праве России / А. Н. Лысенко. — М. : Дело-вой двор, 2010. — 200 с.
3. Лапач В. А. Система объектов гражданских прав в законодательстве России: дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.03 / Лапач Владимир Александрович. — Ростов-на-Дону, 2002. — 537 с.
4. Шимон С. І. Теоретичні та практичні проблеми визначення складу «майна» як

- об'єкта цивільних правовідносин [Електронний ресурс] / С. І. Шимон // Часопис Академії адвокатури України. — 2012. — № 14 (1). — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/e-journals/Chauu/2012-1/12ssiocp.pdf.
5. Спасибо-Фатесва І. В. Поняття майна, майнових та корпоративних прав як об'єктів права власності [Текст] / І. В. Спасибо-Фатесва // Укр. комерц. право. — 2004. — № 5. — С. 9–18.
6. Мірошніченко А. М. Колізії в правовому регулюванні земельних відносин в Україні / Мірошніченко А. М. — 2-ге вид., пере-

- роб. і допов. — К. : Алерта ; КНТ ; ЦУА, 2010. — 270 с.
7. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 20 березня 1952 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Офіційний інтернет-сайт. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_535.
8. Карсс-Фріск М. Право на власність: питання імплементації статті 1 Першого протоколу до Європейської конвенції з прав людини / М. Карсс-Фріск // Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст. — К. : ЗАТ «ВІПОЛ», 2004. — С. 685–722.
9. Фулей Т. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві: Науково-методичний посібник для суддів [Електронний ресурс] / Т. І. Фулей. — 2015. — Режим доступу: <http://www.rulit.me/books/zastosovannya-praktiki-evropejskogo-sudu-z-prav-lyudini-v-administrativnomu-sudochinstvi-naukovo-met-read-415407-37.html>.
10. Справа «Ван Марле проти Нідерландів», application N 8543/79; 8674/79; 8675/79; 8685/79) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://echr.ketse.com/doc/8543.79-8674.79-8675.79-8685.79-en19860626/view>.
11. Справа «Pine Valley Developments Ltd and Others vs. Ireland», application N 12742/87.
12. Справа «Мюллер проти Австрії». Comm. Report 1. 10. 75, paras. 29–30. D. R. 3, p. 25 (31). 17. 3. 70. Collection 33, p. 53.
13. Справа «Case of Stran Greek Refineries and StratisAndreadis v. Greece», (Application N 13427/87), paras. 72 and 74 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://echr.ketse.com/doc/13427.87-en-19941209/view>.
14. Рішення у справі «Беслер проти Італії» (Beyeler v. Italy) від 5 січня 2000 р., заява № 33202/96 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/S02462.html.
15. Рішення у справі «Маркс проти Бельгії» від 13 червня 1979 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.echr.ru/documents/doc/2461417/2461417.htm>.
16. Рожкова М. А. К вопросу о понятии «собственность» в Конвенции «О защите прав человека и основных свобод» и практике Европейского суда по правам человека [Електронний ресурс] / М. А. Рожкова // П Журнал российского права. — 2006. — № 12. — Режим доступу: http://www.law.vsu.ru/.../doplit/espch_property.doc.
17. Справа «Гайдук та інші проти України» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/980_050.
18. Рабінович П. Вплив рішень Європейського суду з прав людини на національну юридичну практику: спроба порівняльної характеристики / П. Рабінович // Вісник Академії правових наук України. — Х., 2000. — № 2 (21). — С. 11–19.
19. Рішення у справі «Ятрідіс проти Греції» від 25 березня 1999 р. № 980_363 [Електронний ресурс] // Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі. — 1999. — № 2. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws>.
20. Родюк А. Що таке право власності та як його захистити в ЄСПЛ? [Електронний ресурс] / А. Родюк // Юридична газета online. — Режим доступу: <http://yur-gazeta.com/publications/events/shcho-take-pravo-vlasnosti-ta-yak-yogo-zahistiti-v-espl.html>.
21. Гом'єн Д. Короткий путівник Європейською конвенцією з прав людини [Електронний ресурс] / Д. Гом'єн. — Львів : Кальварія, 1999. — 176 с. — Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/631210/>.
22. Рішення у справі «Іатрідіс проти Греції» (Iatridis v. Greece) від 25 березня 1999 р., заява № 31107/96, п. 54.

REFERENCES:

1. Savat'e, R. (1972). *Teoriya objazatel'stva. Juridicheskoj i ekonomicheskoj očerke [Theory of obligation. Legal and economical feature article]*. Moscow : Progress, 440 p. [in Russian].
2. Lysenko, A. (2010). *Imushhestvo v grazhdanskom prave Rossii [Property in the civil law of Russia]*. Moscow: Delovojdvor, 200 p. [in Russian].
3. Lapach, V. (2002). *Sistema ob'ektov grazhdanskih prav v zakonodatel'stve Rossii [The system of the objects of civil rights in legislation of Russia]* (Doctoral dissertation of Legal Sciences). Rostov-na-Donu, 537 p. [in Russian].
4. Shymon, S. (2012). Teoretychni ta praktychni problemy vyznachennia skladu «maina» yak obiekta tsyvilnykh pravovidnosyn [Theoretical and practical problems of structure determination of 'property' as an object of civil legal relationships]. *Chasopys Akademii advokatury Ukrainy [Bulletin of Academy of Advocacy of Ukraine]*, 14(1). Retrieved from http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/e-journals/Chaau/2012-1/12ssiocp.pdf. [in Ukrainian].
5. Spasybo-Fatieieva, I. (2004). Poniattia maina, mainovykh ta korporatyvnykh prav yak obiek-

- tiv prava vlasnosti [The concept of the estate, property and corporate relationships as objects of ownership right]. *Ukr. komerts. pravo [Ukrainian commercial Law]*, 5, 9–18. [in Ukrainian].
6. Miroschnychenko, A. (2010). *Kolizii v pravovom urehulivanni z emelnykh vidnosyn v Ukraini [Collisions in legal regulation of land relationships in Ukraine]* (2nded.). Kyiv : Alerta; KNT; TsUL, 270 p. [in Ukrainian].
7. Protokol (1952) do Konventsii pro zakhyst prav liudyny I osnovopolozhnykh svobod vid 20.03.1952 [Protocol (1952) to the Convention on the human rights protection and fundamental freedoms of 20 March 1952]. *Verkhovna Rada of Ukraine's official website*. Retrieved from http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_535. [in Ukrainian].
8. Karss-Frisk, M. (2004). Pravo na vlasnist: pytannia implementatsii statii 1 Pershoho protokolu do Yevropeiskoi konventsii z prav liudyny [Right to ownership: issue of the implementation of the 1 article of the First protocol to the European convention on the human rights]. *Yevropeiska konventsia z prav liudyny: osnovni polozhennia, praktyka zastosuvannia, ukraïnskyi kontekst [European convention on the human rights: main points, practice of application, Ukrainian context]*. Kyiv: ZAT «VIPOL», 685–722. [in Ukrainian].
9. Fulei, T. (2015). *Zastosuvannia praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny v administrativnomu sudochynstvi: Naukovo-metodychnyi posibnyk dlia suddiv [Application of the practice of European Court of Human Rights to the administrative legal proceedings]*. Retrieved from <http://www.rulit.me/books/zastosuvannya-praktiki-evropejskogo-sudu-z-prav-lyudini-v-administrativnomu-sudochynstvi-naukovo-met-read-415407-37.html>. [in Ukrainian].
10. Case of VanMarlev. Netherlands, application N 8543/79; 8674/79; 8675/79; 8685/79. Retrieved from <http://echr.ketse.com/doc/8543.79-8674.79-8675.79-8685.79-en19860626/view>.
11. Case of Pine Valley Developments Ltd and Others vs. Ireland, application N 12742/87, of 29 November 1991.
12. Case of Miullerv. Austria. Comm. Report 1. 10. 75, paras. 29–30. D. R. Z, p. 25 (31). 17. 3. 70. Collection 33, p. 53.
13. Case of Stran Greek Refineries and Stratis Andre Adis v. Greece, application N 13427/87, paras. 72 and 74. Retrieved from <http://echr.ketse.com/doc/13427.87-en-19941209/view>.
14. Case decision of Beielerv. Italy, of 05 January 2000. Retrieved from http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/S02462.html. [in Ukrainian].
15. Case decision of Marks v. Belgium, of 13 June 1979. Retrieved from <http://www.echr.ru/documents/doc/2461417/2461417.htm>. [in Russian].
16. Rozhkova, M. (2006). K voprosu o ponjatii «sobstvennost'» v Konvencii «O zashchite prav cheloveka I osnovnih svobod» I praktike Evropejskogo suda po pravam cheloveka [On the issue of the concept of «property» in the Convention «On the protection of human rights and fundamental freedoms» and in practice of the European Court of Human Rights]. *Zhurnal rossijskogo prava [Journal of Russian law]*, 12. Retrieved from http://www.law.vsu.ru/.../doplit/espch_property.doc. [in Russian].
17. Case of Haidukand others v. Ukraine. Retrieved from http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/980_050. [in Ukrainian].
18. Rabinovych, P. (2000). Vplyv rishen Yevropeiskoho sudu z prav liudyny na natsionalnu yurydychnu praktyku: sproba porivnialnoi kharakterystyky [The influence of the decisions of the European Court of Human Rights on national juridical practice: an attempt of comparative characteristics]. *Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy [Bulletin of Academy of Legal Sciences of Ukraine]*, 2(21), 11–19. [in Ukrainian].
19. Case decision (1999) of Iatridis v. Greece N 980_363, of 25 March 1999. *Praktyka Yevropeiskoho sudu z prav liudyny. Risbenia. Komentari [Practice of European Court of Human Rights]*, 2. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws>. [in Ukrainian].
20. Rodiuk, A. (n/d). Shcho take pravo vlasnosti ta yak yoho zakhystyty v YeSPL? [What is property right and how to protect it in ECHR?]. *Yurydychna hazeta on-line [Online juridical newspaper]*. Retrieved from <http://yur-gazeta.com/publications/events/shcho-take-pravo-vlasnosti-ta-yak-yogo-zahistiti-v-espl.html>. [in Ukrainian]
21. Homien, D. (1999). *Korotkyi putivnyk Ievropeiskoi konventsii z prav liudyny [Short guide to I Euroconvention on Human Rights]*. Lviv : Kalvariia, 176 p. Retrieved from <http://www.twirpx.com/file/631210>. [in Ukrainian].
22. Case decision of Iatridis v. Greece, of 25 March 1999, application N 31107/96. P. 54.